

АДМІНІСТРАТИВНІ МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

ADMINISTRATIVE METHODS AND MEANS OF PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

Миджин Г.С., аспірант кафедри
адміністративно-правових дисциплін

Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті розглянуто мету захисту адміністративними методами та засобами прав на об'єкти інтелектуальної власності. Досліджено національну нормативно-правову базу захисту прав інтелектуальної власності. Визначено мету захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності засобами та методами адміністративного права. Зазначено, що система правового загальногалузевого захисту прав інтелектуальної власності забезпечується на всіх рівнях правового регулювання суспільних відносин. Охоронний напрям захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності адміністративними засобами має специфіку об'єктів інтелектуальної власності, правовий режим охорони та захисту, регламентований державою. Розглянуто публічні та приватні інтереси у контексті захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Реалізація захисту адміністративними методами та засобами прав на об'єкти інтелектуальної власності спрямована на дотримання балансу приватних і публічних інтересів у сфері інтелектуальних ресурсів суспільства. Суспільні відносини у галузі створення, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності пов'язані із забезпеченням інтересів авторів і інших правовласників, держави та громадян як споживачів продукції, що містить інтелектуальний складник. Необхідність дотримання балансу різних груп інтересів зумовила пошук нових інструментів захисту інтелектуальних прав, вдосконалення діючих механізмів охорони та захисту результатів інтелектуальної діяльності людини. Захист адміністративними методами та засобами прав на об'єкти інтелектуальної власності реалізується державними органами за взаємодії з рядом інших суб'єктів. У структурі системи адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності виділені об'єкти захисту, суб'єкти захисту та механізм захисту. Реалізація захисту спрямована на досягнення певної мети – охоронної, превентивної, відновлювальної та виховної.

Ключові слова: інтелектуальна власність, захист, права, засоби, методи, мета, адміністративне право.

The article considers the purpose of protection of intellectual property rights by administrative methods and means. The national legal framework for the protection of intellectual property rights has been studied. The purpose of protection of intellectual property rights, means and methods of administrative law are defined. It is noted that the system of legal general sectoral protection of intellectual property rights is provided at all levels of legal regulation of public relations. The protection direction of protection of intellectual property rights by administrative means has the specifics of intellectual property, the legal regime of protection and protection is regulated by the state. Public and private interests in the context of protection of intellectual property rights are considered. The implementation of protection by administrative methods and means of intellectual property rights is aimed at maintaining a balance of private and public interests in the field of intellectual resources of society. Public relations in the field of creation, use and protection of intellectual property rights are related to ensuring the interests of authors and other right holders, the state and citizens as consumers of products containing intellectual components. The need to maintain a balance of different interest groups has led to the search for new tools to protect intellectual rights, improve existing mechanisms for the protection and protection of intellectual property. Protection of intellectual property rights by administrative methods and means is implemented by state bodies in cooperation with a number of other entities. The structure of the system of administrative and legal protection of intellectual property rights includes objects of protection, subjects of protection and a mechanism of protection. The implementation of protection is aimed at achieving a specific goal: protective, preventive, restorative and educational.

Key words: intellectual property, protection, rights, means, methods, purpose, administrative law.

Інтелектуальна власність як правове явище, що забезпечує охорону результатів творчої діяльності, являє якісно нове явище сучасності. Отримавши закріплення в основних міжнародних актах про права людини, свобода творчої діяльності є базовим принципом функціонування духовно-культурної сфери, що визначає взаємодію держави і особи. Свобода творчості проголошена Конституцією України як складник правового статусу особи, що зумовлює пріоритетний напрям державної діяльності створення умов, необхідних для реалізації інтелектуального потенціалу кожного члена суспільства. Ефективність функціонування інтелектуальної сфери може бути досягнута тільки у межах державно-правового механізму, важливим елементом якого є захист адміністративними методами та засобами прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Окремі проблеми захисту прав на інтелектуальну власність в Україні досліджували такі вчені, як О.І. Антонюк, О.М. Бандурка, Є.Ю. Бараш, М.В. Борута, Н.В. Бочаров, Є.В. Валькова, О.М. Волощенко, О.М. Головкова, Б.В. Деревянко, О.Ю. Дудченко, Р.С. Кірін, Т.А. Кобзєва, Т.М. Кравцова, А.І. Кубах, О.М. Куракін, Л.Г. Олейнікова, В.В. Пахомов, М.Ю. Потоцький, О.М. Резнік, Г.С. Римарчук, Т.Є. Ромат, О.П. Світличний, М.В. Старинський, А.А. Трофімчук, О.В. Ульяновська, Н.С. Фесенко, О.І. Харитоновна, В.Д. Чернадчук, С.В. Ярошенко та інші. Питання щодо мети захисту адміністративними методами

та засобами прав інтелектуальної власності в Україні потребують подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження мети захисту адміністративними методами та засобами прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Правозастосовна діяльність органів державного управління забезпечує реалізацію конкретних функцій. Діяльність уповноважених державних органів, спрямована на захист порушених прав, є одним з елементів функціонування системи правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, яка охоплює об'єкти, суб'єкти та механізм захисту.

Як зазначає М.В. Толмачев, адміністративно-правові методи знаходяться у системних зв'язках один з одним, але утворюють не самостійну систему, а лише один із рівнів системи способів адміністративно-правового регулювання. Знаходячись у тісному взаємозв'язку, правові засоби та адміністративно-правові методи із плином часу підпадають під вплив суспільних трансформацій у сфері державного управління, що зумовлює доцільність визначення мети захисту адміністративними методами та засобами прав на об'єкти інтелектуальної власності [1, с. 37].

До мети захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності адміністративними методами та засобами належать: охорона правопорядку у сфері інтелектуальної власності, встановленого чинним законодавством у галузі захисту

інтелектуальних прав; забезпечення дотримання прав і законних інтересів різних категорій осіб (авторів, інших правовласників, споживачів продукції, держави, невизначеного кола осіб); попередження вчинення правопорушень як у сфері інтелектуальної власності; відновлення ситуації, що передувала правопорушенню у сфері інтелектуальних прав; виховання, основним змістом якого є вплив на правосвідомість суб'єктів системи захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

З зазначеного можна сформулювати мету захисту адміністративними методами та засобами прав на об'єкти інтелектуальної власності – це попередження правопорушень у сфері інтелектуальних прав і забезпечення дотримання публічних та приватних інтересів під час використання об'єктів інтелектуальної власності.

Охоронна мета захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності адміністративними методами та засобами є складовою частиною всієї системи правового загальногалузевого захисту інтелектуальних прав. Якщо змістом напрямку охорони на рівні системи правового загальногалузевого захисту є підтримка діючого правопорядку у сфері суспільних відносин у галузі інтелектуальних прав, то охоронний напрям полягає в підтримці рівня правопорядку у сфері використання прав на об'єкти інтелектуальної власності, що забезпечується нормами адміністративного законодавства у галузі захисту інтелектуальних прав. Охорона права втілюється у суспільних відносинах шляхом дотримання та виконання правових вимог, виконання певних правових ролей, поділу повноважень у процесі взаємовідносин громадян та публічних інституцій щодо реалізації правових вимог, виконання дозволів і заборон [2, с. 148]. Система правового загальногалузевого захисту прав інтелектуальної власності забезпечується на всіх рівнях правового регулювання суспільних відносин.

Охоронний напрям захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності адміністративними засобами має специфіку об'єктів інтелектуальної власності, правовий режим охорони та захисту, регламентований державою. Напрямок, що розглядається, заснований на адміністративно-правових аспектах правового регулювання суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності.

Метою застосування адміністративних методів і засобів захисту інтелектуальної власності є охорона та підтримка правопорядку, встановленого нормами адміністративного законодавства у галузі захисту інтелектуальної власності, що забезпечується діяльністю суб'єктів у сфері суспільної діяльності. Мета забезпечення захисту інтелектуальної власності адміністративними методами та засобами та дотримання прав і законних інтересів осіб під час захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності близька до мети попереднього напрямку.

Необхідність виділення мети забезпечення прав і інтересів учасників цієї групи суспільних відносин в окремий напрям пов'язана із значущістю дотримання відповідних інтересів, забезпечення співвідношення, гармонійного балансу. Важливо враховувати інтереси особи в правовідносинах, пов'язаних з результатами інтелектуальної діяльності людини. У загальній системі права людини ці питання займають центральне місце та домінують над усім іншим. Саме захист прав людини, її інтересів свідчить сьогодні про зміни у сутності політики держави [3, с. 72]. Інтереси людини – головний орієнтир для розвитку та вдосконалення захисту адміністративними засобами прав на об'єкти інтелектуальної власності, підвищення їх ефективності.

Виступаючи технологією задоволення цих інтересів, адміністративні методи та засоби правового регулювання повинні постійно бути соціально цінними за своїм характером, повинні створювати режим сприяння здійсненню законних прагнень особи, зміцненню її правового статусу.

Характеризуючи мету забезпечення інтересів під час реалізації адміністративних методів і засобів, не можна не

торкнутися проблем забезпечення інтересів у праві взагалі, питань співвідношення приватних і публічних інтересів. Пріоритет права в регулюванні питань забезпечення балансу особистого і громадського зумовлений призначенням, оскільки саме воно є першоосновою для розмежування приватних і публічних інтересів.

В.М. Троцька зазначає, що публічні інтереси проявляються в необхідності забезпечення загальних благ, таких як право на свободу інформації, вільний доступ до культурного надбання, освіти і науки, гарантування національної безпеки, дотримання прав в економічній, соціальній і культурній галузях тощо. Приватний інтерес визначається «як інтерес конкретних осіб і соціальних груп, який охороняється державою». Приватні інтереси суб'єктів авторського права базуються на їх виключних майнових правах [4, с. 7–8].

В умовах розвитку цифрового середовища концепція досягнення балансу публічних і приватних інтересів в авторському праві залишається дискусійним питанням. Баланс не є стабільним і незмінним з огляду на динаміку розвитку цифрового середовища, що поширюється на всі види суспільних відносин [4, с. 13].

Положення, які стосуються співвідношення приватних і публічних інтересів, нерідко містяться в актах судової влади. Звернення вищих судових органів до питання співвідношення приватних і публічних інтересів під час розгляду справ про адміністративні правопорушення в галузі інтелектуальних прав свідчить про необхідність забезпечення такого балансу між цими інтересами, який би дозволив на всіх рівнях захисту (цивільно-правовому, адміністративно-правовому і кримінально-правовому) не допустити загрози інтересам держави і його громадян та авторів й інших правовласників.

Увага до інтересів і їх співвідношення з боку державних органів не випадково зосереджена саме на рівні адміністративного права, оскільки воно традиційно належить до публічного права.

Розглянутий аспект співвідношення приватних і публічних інтересів стосовно адміністративно-правових методів та засобів захисту прав інтелектуальної власності має особливу актуальність у зв'язку зі спрямованістю. Призначенням адміністративно-правових методів і засобів захисту є захист публічних інтересів, які, на наш погляд, включають два складники: інтереси держави та інтереси невизначеного кола осіб. Водночас суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності зумовлені творчою діяльністю особи. Тому навіть на адміністративно-правовому рівні система захисту прав інтелектуальної власності покликана забезпечувати інтереси приватні, пов'язані з особою та її інтелектуальними правами.

Приватні інтереси доцільно поділити на інтереси авторів та інших правовласників і інтереси споживачів (користувачів) продукції, що містить об'єкти інтелектуальної власності. Приватні та публічні інтереси тісно взаємопов'язані. Для визначення балансу приватних і публічних інтересів, забезпечення якого виділено як мета реалізації адміністративних методів і засобів, слід вирішити питання про такі поняття, як публічний, приватний, державний інтерес, інтерес невизначеного кола осіб, та їх співвіднесення.

Р.І. Раїмов зазначає, що публічний інтерес є відображенням інтересу державного як особливої форми організації суспільства. У зв'язку з цим публічний інтерес цілком співвідноситься з державним інтересом та інтересом невизначеного кола осіб. Принцип забезпечення публічного інтересу як принцип адміністративно-правового регулювання прямо не визначений законодавством. Однак забезпечення публічного інтересу має всі ознаки адміністративно-правового принципу [5, с. 120].

В адміністративно-правовому регулюванні публічні інтереси включають інтереси держави і інтереси неви-

значеного кола осіб. Попри близькість цих груп інтересів у системі захисту прав інтелектуальної власності, вони не збігаються.

В.А. Щербина, розглядаючи співвідношення приватного блага та суспільного інтересу у праві, вказує, що найбільш широким розумінням публічного інтересу є охоронювані законом суспільні та державні інтереси [6, с. 75]. Держава виступає в сфері регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в ролі законодавця, органу виконавчої влади, що виконує реєстраційні та контрольні функції щодо об'єктів інтелектуальної власності, органом юрисдикції, який карає за порушення встановлених правил у контексті діяльності судової влади.

Держава є важливим суб'єктом в правовому та господарському обороті об'єктів інтелектуальної власності. Держава насамперед несе величезні збитки від незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності, обігу контрафактних товарів. Забезпечення інтересів держави у межах адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності спрямовано на створення та підтримання правового порядку в галузі інтелектуальних прав, на зміцнення безпеки держави, що відображено у Концепції реформування системи державної правової охорони інтелектуальної власності в Україні [7].

Іншою групою публічних інтересів є інтереси невизначеного кола осіб. На думку Л.М. Кондрат'євої, під невизначеним колом осіб розуміється численна група громадян або юридичних осіб, які можуть виступати як позивачі, що об'єднані спільним предметом і підставою позову у тій самій справі, персональний склад яких може або не може бути встановлений та ідентифікований до моменту ухвалення судового рішення у такій справі [8, с. 37]. Невизначене коло осіб не можна індивідуалізувати, визначити якісний і кількісний склад. Під час введення контрафактного товару в обіг будь-яка особа може стати споживачем продукції з порушенням інтелектуальних прав.

Захист споживача від неякісної контрафактної продукції, яка може бути небезпечною для життя та здоров'я споживачів, в системі адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності є особливо значущим. Цей аспект є домінуючим, оскільки право особи на якісну та безпечну продукцію є невіддільним складником правового статусу.

Забезпечення приватних інтересів поділяється на забезпечення прав і інтересів особи як творця інтелектуального продукту, забезпечення інтересів бізнесу у господарській діяльності та забезпечення інтересів споживачів продукції, що містить об'єкти інтелектуальної власності. Перша і друга групи інтересів певною мірою збігаються з приватними інтересами в чистому вигляді та захищаються цивільно-правовими методами.

Група інтересів споживачів продукції, що містить об'єкти інтелектуальної власності, є складовою частиною інтересів невизначеного кола осіб, що включені в сукупність суспільних інтересів.

І.Е. Берестова зазначає, що до ознак публічного інтересу як правової категорії з позиції системного підходу належать такі: загальносуспільний характер публічних інтересів; пов'язаність із масовістю; визнання з боку держави й забезпеченість правом; можливість реалізації за допомогою заходів державно-владного характеру [9, с. 25]. Реалізація публічних інтересів є умовою реалізації приватних інтересів. Кінцевою метою забезпечення публічних інтересів, включаючи інтереси держави та приватні інтереси, є задоволення соціальних потреб індивіда.

Результати інтелектуальної діяльності є істотним стратегічним ресурсом країни, що відіграє істотну роль в інноваційному розвитку, у формуванні економічно привабливого іміджу держави на міжнародній арені.

Превентивний напрям захисту адміністративними методами та засобами прав на об'єкти інтелектуальної

власності полягає в тому, що організація та законодавче забезпечення захисту, його функціонування виконують певну роль у попередженні правопорушень. Чим ефективніше функціонування механізму захисту, тим вища превентивна спрямованість.

Йдеться не тільки про інститут адміністративної відповідальності, встановленої законодавцем за порушення прав інтелектуальної власності, що є основою захисту. Саме існування системи адміністративного захисту, забезпеченої правом і діяльністю державних органів, спрямованої на виявлення, припинення та попередження адміністративних правопорушень в галузі інтелектуальних прав, притягнення правопорушників до відповідальності, покликане сприяти підтримці певного рівня правопорядку у галузі охорони та захисту інтелектуальної власності.

Загально-превентивний аспект реалізації адміністративно-правового механізму захисту прав інтелектуальної власності полягає в попередженні правопорушень взагалі. Йдеться не тільки про порушення встановлених законодавцем норм у певній сфері суспільних відносин, таких як відносини у сфері інтелектуальної власності, а про правопорушення будь-якої категорії. Приватно-превентивний аспект захисту полягає в попередженні адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Наявність вказаних умов дає змогу прогнозувати розвиток суспільних відносин на підставі соціально-економічних умов, які є в Україні, та досвіду країн Європейського Союзу [10, с. 17].

Відновлювальна мета захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності адміністративними засобами полягає в можливості повернення від ситуації порушеного виключного права на об'єкт інтелектуальної власності до положення у сфері цих відносин, що передували порушенню. У цьому процесі відновлення існуючого правопорядку у сфері інтелектуальних прав присутній ефект розвитку. У ряді випадків у разі виявлення правопорушення і притягнення винних до адміністративної відповідальності первісна ситуація правопорядку не просто відновлюється, але й отримує розвиток, суспільні відносини у сфері інтелектуальних прав переходять на якісно новий рівень.

Відновлювальна мета захисту тісно пов'язана з іншою метою – виховною, яка полягає у впливі на правосвідомість всіх суб'єктів суспільних відносин у галузі захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

На думку М.В. Джафарової, це простежується у тому, що виховний характер норм адміністративного права встановлює правила і засоби впливу на неправомірну поведінку [11, с. 130].

У сумарному впливі виховна функція веде до підвищення рівня правосвідомості та правової культури. Реалізація захисту адміністративними методами та засобами прав на об'єкти інтелектуальної власності сприяє вихованню поваги до інтелектуальних прав авторів і інших правовласників, стимулює активну громадянську позицію щодо охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Визначення конкретної мети під час реалізації захисту адміністративними методами та засобами прав інтелектуальної власності має важливе значення, оскільки на основі зіставлення з реально досягнутими результатами можливо оцінити ефективність функціонування захисту адміністративними методами та засобами прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Висновки. Суспільні відносини у галузі створення, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності пов'язані із забезпеченням інтересів авторів і інших правовласників, держави та громадян як споживачів продукції, що містить інтелектуальний складник. Необхідність дотримання балансу різних груп інтересів зумовила пошук нових інструментів захисту інтелектуальних прав, вдосконалення діючих механізмів охорони та захисту результатів інтелектуальної діяльності людини.

Захист адміністративними методами та засобами прав на об'єкти інтелектуальної власності реалізується державними органами за взаємодії з цілим рядом інших суб'єктів. Захист адміністративними методами та засобами – це конструкція правового впливу на певну групу суспільних відносин у галузі інтелектуальних ресурсів.

Реалізація захисту адміністративними методами та засобами прав на об'єкти інтелектуальної власності

спрямована на дотримання балансу приватних і публічних інтересів у сфері інтелектуальних ресурсів суспільства. У структурі системи адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності виділені об'єкти захисту, суб'єкти захисту і механізм захисту. Реалізація захисту спрямована на досягнення певної мети – охоронної, забезпечення дотримання приватних і публічних інтересів, превентивної, відновлювальної та виховної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Толмачев В.М. Сучасні методи адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Херсонського національного університету*. 2016. Випуск 6. Том 3. С. 36–39.
2. Ковалів М.В., Єсімов С.С., Лозинський Ю.Р. Правове регулювання правоохоронної діяльності : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 323 с.
3. Панасенко Г. С. Сучасна взаємодія людини та суспільства в умовах глобального розвитку: національні інтереси. *Вісник ХНУ імені В. Н. Казаріна. Серія: Міжнародні відносини, Економіка*. 2019. Випуск 9. С. 67–74.
4. Троцька В. Публічні інтереси суспільства = приватні інтереси авторів. Чи можливе досягнення рівноваги в цифрову епоху? *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 2. С. 5–16.
5. Раїмов Р.І. Забезпечення публічного інтересу як принцип адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 19. С. 115–122.
6. Щербина В.А. Співвідношення приватного блага та суспільного інтересу у праві. *Молодий вчений*. 2019. № 1 (75). С. 74–79.
7. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 р. № 402-р. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80>.
8. Кондрат'єва М. Доктринальні підходи до визначення поняття групового позову. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 37–41.
9. Берестова І.Е. Правова категорія «публічний інтерес» з позиції системного підходу. *Правова держава*. 2019. № 33. С. 19–28.
10. Єсімов С.С. Вплив інформаційного права на процес реформування суспільних відносин в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». Серія: юридичні науки*. 2016. № 850. С. 15–21.
11. Джафарова М. До питання про визначення сучасної системи і функцій адміністративного процесуального права як самостійної галузі права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Випуск 54. С. 127–130.